

ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

Leadership of Sangha Administrators in Sangha Administration at
Muang District, Ratchaburi Province

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ)
Phra Rajwallapajan (Daoruang Acaraguno)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
National Office of Buddhism, Thailand.
E-mail: songphan_new@hotmail.com

Received April 1, 2020; Revised May 14, 2020; Accepted September 25, 2020

บทคัดย่อ

ผู้นำ คือ บุคคลผู้ที่มีความสามารถ มีทักษะ ได้รับการยอมรับ และมีความบุคลิกเฉพาะตัวที่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กร ดังนั้นภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรีในครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อสังเคราะห์ผลการศึกษาเป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และยังสามารถเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นได้ โดยนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ 1) การมีปัญญา มองการณ์ไกล 2) สามารถจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยคาดหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; พระสังฆาธิการ

ABSTRACT

A leader is one who is talented, skilled, recognized and personalized individuals who can incentivize others on the work of a group or organization to complete the objectives or goals that leaders or organizations have. Therefore, the leadership of the Monks in The District of Ratchaburi Province is a study to synthesize the study results as a data for the development of the ruling of the monks in Mueang Ratchaburi Province, and can also be a case study for other areas. Presented in related issues: 1) having foreseeable intelligence; 2) manage business with specialized expertise; and 3) have the ability to coordinate the work is completed in accordance with the period stipulated by the assessment, expecting this study to benefit the administration of the clergy.

Keywords: Leadership; Sangha Administrators

บทนำ

พระสังฆาธิการ คือ บุคลากรทางพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ระดับวัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการวัด มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และภาค ทำหน้าที่ปกครองให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555) ผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าว มีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด พระสังฆาธิการจึงมีลักษณะความเป็นผู้นำในการพัฒนาพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยใช้หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา ดังพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า

เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคด ฉะนั้นใดในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเลวร้าย แวันแคว้นทั้งหมด ก็ระย้ากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉะนั้นใดในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตามทั้งแวันแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม (อง. จตุกก. (ไทย) 21/70/98, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำต่อความอยู่สวัสดิภาพ และสันติสุขของตนเอง องค์การ สังคมและประเทศชาติทั้งหมด ผู้นำจำเป็นต้องมีรากฐานของการเป็นผู้นำในตนเองที่จะนำไปสู่

การเป็นผู้นำบุคคลอื่นอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเกิดจากการศึกษาค้นคว้าหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนตนเอง ให้เกิดทักษะของการเป็นผู้นำในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จสูงสุดได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550)

โดยทั่วไป ลักษณะของผู้นำจะต้องมีภาวะเป็นผู้นำ คือ มีวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) บริหารงานโดยหลักการ (Management by Principle) มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Enquirer Creativity) เป็นนักแก้ปัญหา (Problem-Solver) ความมุ่งมั่นต้องกระจ่าง (Clear Expectation) ประเด็นปัญหาต้องเปิดเผย ให้ทุกคนได้รับรู้ร่วมกัน (Issues in the Open) เป้าหมายท้าทาย น่าใฝ่ฝัน ดึงดูดใจ (Challenging Goals) ทุกอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ชี้แจงได้ (Candid) ต้องประสานพลัง (Synergy) ส่งเสริมการพึ่งพาซึ่งกันและกันให้เข้าลักษณะเอกภาพพหุคูณ (Promote Interdependence) มีค่านิยมร่วมกัน (Shared Values) มีความรับผิดชอบทั้งส่วนตนและส่วนรวม (Self/team Responsibility) ร่วมกันตรวจสอบ ตัดสิน (Confrontation) คิดล่วงหน้า คิดถึงอนาคต (Thinks Ahead) มองต่างมุม ยอมรับความแตกต่าง (Perspective) มีความรอบครอบถ้วนถี่ (Through) สื่อไปกลับ (Two-way) พิสูจน์ความคิดของตน (Test Own Thinking) มีเหตุผล (Cause and Effect) ค้นหาสิ่งที่ถูกต้อง (What's Right) รับฟังเหตุผล (Open to Reason) และหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ส่วนตัว (Avoids Self-interest) (จรรยา คุณมี, 2542)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญยังคงมีหลากหลาย อาทิเช่น (1) ด้านจักษุมา ได้แก่ ขาดการส่งเสริม การศึกษาด้านศิลปกรรม (2) ด้านวิญญู ได้แก่ ขาดการฝึกอบรมการบริหารคน และขาดความยืดหยุ่น ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และ (3) ด้านนิสสัยสัมพันธ์ ได้แก่ ขาดคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์แบบไทย เป็นต้น (พัชรณสิฏฐี นวโลจิตรรัตน์, 2560)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประกอบกับที่ผู้เขียนดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จึงมีความสนใจนำเสนอเรื่อง ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพื่อสังเคราะห์ผลการศึกษาเป็นข้อมูลสำหรับ พัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และยังสามารถเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่น ได้อีกประการหนึ่งด้วย

ความหมายของผู้นำ

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของผู้นำ จากทัศนะของนักวิชาการที่หลายหลาก จึงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยุทธ์ ธมฺมจิตฺโต, 2549) ผู้นำ จึงหมายถึง บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คน

ทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ใฝ่ฝันที่พากันไปก็ให้พากันไปด้วยดีนั้น หมายความว่าไปโดยสวัสดิ์ หรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่ใฝ่ฝันโดยถูกต้องตามธรรม หมายความว่า เป็นความจริงความแท้ ความถูกต้อง และได้มาโดยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่นและประสานให้ผู้อื่นช่วยทำกิจการงานต่าง ๆ ของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจ (Normand and Harry, 1996) ผู้นำ คือ คนที่สามารถชี้ให้ลูกน้องเห็นความสามารถที่ซ่อนไว้ในตัวของลูกน้องเอง แล้วช่วยให้ลูกน้องแสดงศักยภาพนั้นออกมาได้อย่างเต็มที่ (Covey, 2005) ผู้นำเป็นบุคคลที่มีศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกในการใช้กระบวนการสื่อสารความหมายหรือติดต่อกัน และกันให้ร่วมมือกันกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ (กิติ ตยัคคานนท์, 2543) ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ใช้เหตุผลสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้อย่างชาญฉลาดใช้ความรู้ได้ถูกที่ถูกคนถูกเวลาสามารถวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียปัจจุบันและคาดการณ์อนาคตได้ รวมทั้ง เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตปรารถนาอุทิศตัวเพื่อการเผยแพร่แนวความคิดและถ่ายทอดสัจจะทางปัญญาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ และเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงประเทศหรือสามารถช่วยเหลือบ้านเมืองได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

คำว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ที่สามารถชักจูงให้คนอื่นทำตามต้องการได้ โดยในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ มีการให้นิยามความหมายของคำว่า ผู้นำ ไว้หลายนัย แต่ล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

นัยที่ 1 ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง

นัยที่ 2 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทาง ก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย

นัยที่ 3 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่มซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐานและสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

นัยที่ 4 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

นัยที่ 5 ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ดีตามที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ (กวี วงศ์พุด, 2545)

สรุปได้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลผู้ที่มีความสามารถ มีทักษะ ได้รับการยอมรับ และมีความบุคลิกเฉพาะตัวที่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรตั้งไว้อย่างชาญฉลาด โดยสามารถจูงใจหรือชักนำทำให้สมาชิกของกลุ่มผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานรวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่างได้อย่างราบรื่น นำหมู่คณะให้บรรลุวัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยดี อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานนั้น ๆ ตั้งแต่ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ โดยแท้จริงแล้วอาจมิใช่ผู้นำเสมอไป เพราะคำว่า ผู้นำ พิจารณาในบริบทของกริยาในการนำผู้อื่นด้วยศาสตร์และศิลป์ นั่นเอง

คุณลักษณะของผู้นำ

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ผู้นำ ได้แก่ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการรวมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งใจไว้ว่าพากันไปก็ให้พากันไปด้วยดีนั้น หมายความว่าไปโดยสวัสดิ์ หรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งใจโดยถูกต้องตามธรรม หมายความว่า เป็นความจริงความแท้ ความถูกต้อง และได้มาโดยธรรม

โดยทั่วไป คุณลักษณะของผู้นำที่ดีตามที่คณะของพระพุทธศาสนา จำแนกได้ 2 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 คุณสมบัติภายในตัวของผู้นำ ได้แก่ รู้หลักของสัปบุริสธรรม มีการรู้หลักการเหตุผล มีสติปัญญา ไม่ประมาท ตื่นตัว ทนต่อเหตุการณ์ มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล และเป็นคนเข้มแข็ง

ด้านที่ 2 คุณสมบัติภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ มีความรู้ความสามารถ มีพรหมวิหารธรรม ห่วงประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม น่ารัก น่าเคารพ เป็นธรรมาธิปไตยฉลาดในการพูด และไม่ลำเอียง(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546)

ความหมายของภาวะผู้นำ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของภาวะผู้นำ จากทัศนะของนักวิชาการที่หลายหลาก จึงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ทัศนะของพระพุทธศาสนา ระบุถึง ภาวะผู้นำตามหลักปาปนิกรรม 3 (ปาปนิกังคะ หลักพ่อค้า หรือองค์คุณของพ่อ) ประกอบด้วย

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่น พ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคต ในการดำเนิน

ธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือ การชำนาญในการใช้ความคิด หรือทักษะทางด้านความคิด

2. วิรุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่าง ๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดตมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญ ในการผ่าตัดตมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือทักษะทางการปฏิบัติงาน

3. นิสสัยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกันแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถ ทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549)

ภาวะผู้นำครอบคลุมในมิติที่กว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ และการตัดสินใจการเป็นผู้นำต้องมีความ สามารถในการนำผลักดันและสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมาย และตรวจสอบที่ต้องการซึ่งต้องประกอบไปด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวจูงใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2544) เป็นความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวกการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ (กิติ ตยัคคานนท์, 2543)

ภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกการใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ทวี วงศ์พุฒ, 2545) ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ มิใช่บุคคล กล่าวคือ เป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมาย และการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, 2545) ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการในการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อการทำกิจกรรมของแต่ละบุคคล ในความพยายามที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง (ศักดิ์ไทยสุรกิจบวร, 2545) ภาวะผู้นำเป็นอิทธิพลที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึง

จุดประสงค์ขององค์กร อิทธิพลดังกล่าวนี้อาจเป็นไปทั้งในทางบวกและทางลบหรือทางใดทางหนึ่ง (สมคิด บางโม, 2558)

สรุปได้ว่า คำว่า ภาวะผู้นำ คือ พฤติกรรมของความเป็นผู้นำ ซึ่งอาจมีมากบ้างน้อยบ้างตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่เป็นผู้นำ ซึ่งพฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อผู้ตาม หรือก็คือความสามารถของผู้นำที่จะชักจูงผู้ตามให้ร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดหมายของตนได้ โดยนัยนี้ สอดคล้องกับที่พระพุทธศาสนามีทัศนะเกี่ยวกับผู้นำที่จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ (1) จักขุมา คือ ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถมองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร (2) วิรุโธ คือ ความเป็นผู้นำชำนาญในงานรู้จักวิธีการต่าง ๆ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ และ (3) นิสสยสัมปันโน คือ ความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

หมวดธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จากทัศนะของนักวิชาการที่หลากหลาย จึงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องมีความรู้และความประพฤติที่เหมาะสม คอยกำกับตน โดยเนื้อหาสาระจากพระสูตรต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของผู้นำ คุณลักษณะของผู้นำ แสดงให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำในทางพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นพระสูตรจำนวนมาก ผู้นำแบบเชิงพุทธต้องใช้หลักธรรมดำเนินยุทธศาสตร์ในการปกครอง ซึ่งล้วนนำไปสู่การขัดเกลาดนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ขึ้น ซึ่งผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีธรรมเป็นหลักชัย จักสำเร็จสมหวังในการครอบครองความสมบูรณ์ และได้รับความเคารพนับถือจากหมู่ประชาชนด้วย โดยนำเสนอในหมวดธรรม ปาปนิกรธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับธรรมะของผู้นำ ซึ่งจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ดี มีการบริหารจัดการที่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์ ดังนี้

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่น พ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคต ในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill

2. วิรุโธ หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่าง ๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดสมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญ ในการผ่าตัดสมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill

3. นิสสัยสัมปັນโน หมายถึง ฟังพาอาศัยคนอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกันแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถ ทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549)

โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร โดยที่หากเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมากส่วนข้อที่ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้

บริบทของพื้นที่

ราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิมาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ได้เผยแพร่พุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนแถบนี้ เมื่อราวปี พ.ศ. 218 โดยแคว้นสุวรรณภูมินี้ มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครปฐมหรือที่สมัยนั้นเรียกกันว่า ทวารวดี และราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวาณิชแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า

จังหวัดราชบุรีแบ่งการปกครองเป็น 10 อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา โดยที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี มีดังนี้

1. พื้นที่ภูเขาสูง อยู่บริเวณชายแดนด้านตะวันตกติดกับประเทศพม่า และด้านใต้ติดกับจังหวัดเพชรบุรี มีสภาพเป็นเทือกเขาสูง อุดมไปด้วยป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าไผ่ ในระดับความสูง ตั้งแต่ 200 เมตร ถึง 1,500 เมตร ในเขตอำเภอสวนผึ้ง กิ่งอำเภอบ้านคา และอำเภอปากท่อ ด้านตะวันตก

2. พื้นที่ราบสูง ได้แก่บริเวณถัดจากเทือกเขาทางด้านตะวันออก กลางของพื้นที่จังหวัดเป็นที่ราบสูงและที่เนินลอนลาด สภาพเนื้อดิน เป็นดินปนทรายมีการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้างสูงถึงปานกลาง อยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง กิ่งอำเภอบ้านคา อำเภอจอมบึง และด้านตะวันตกของอำเภอปากท่อ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม และอำเภอบ้านโป่ง

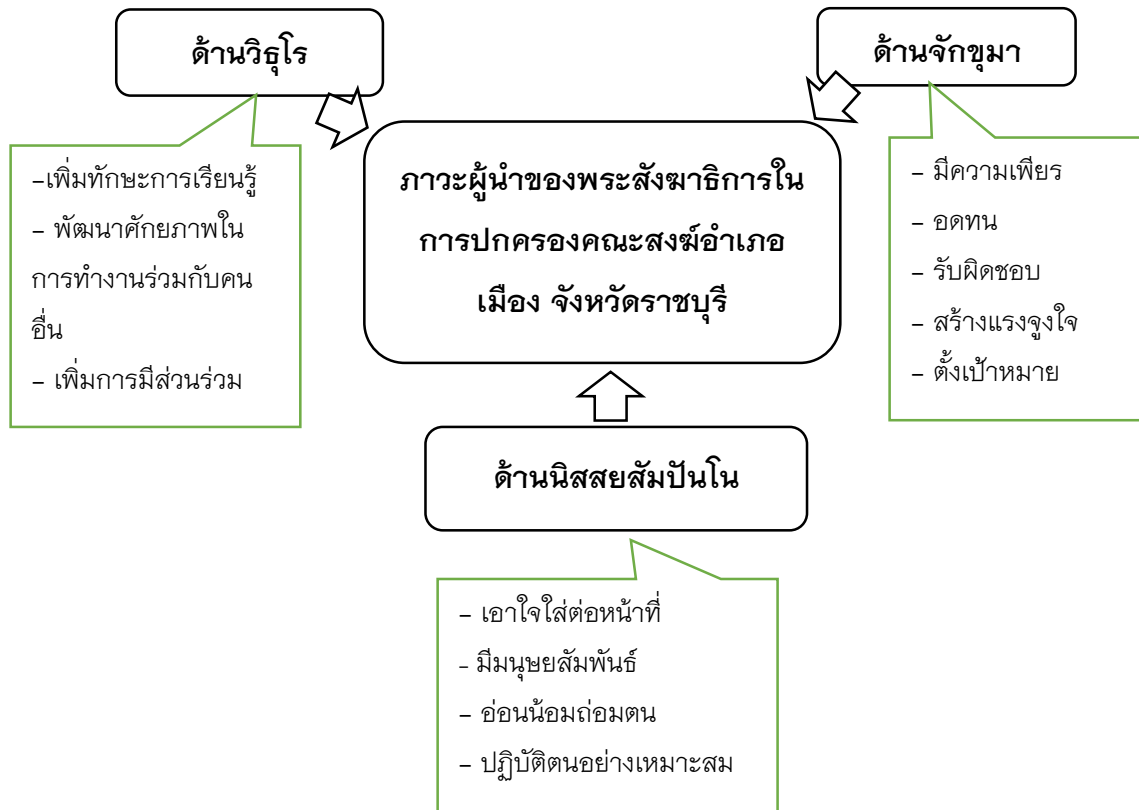
3. ที่ราบลุ่ม ได้แก่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง และด้านตะวันออกของพื้นที่จังหวัด เนื้อดินเป็นดินร่วนและดินร่วนปนดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์

4. ที่ราบลุ่มต่ำ ได้แก่ตอนปลายของแม่น้ำแม่กลองที่ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลกลางเพียง 1-2 เมตร ดินจะมีความสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำสวนผักผลไม้ ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ด้าน	ผลการสังเคราะห์
1) ด้านจักขุมา	การพัฒนาผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ด้านจักขุมา จำเป็นต้องพัฒนาทักษะความสามารถด้านกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองคณะสงฆ์, ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ การศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บ.ส.) ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พัฒนาศักยภาพในการทำงาน ร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเน้นการมีส่วนร่วมของ พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการวัด
2) ด้านวิจิโร	การพัฒนาผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ด้านวิจิโร จำเป็นต้องส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีความหมั่นเพียร ต่อหน้าที่การงานอย่างกระตือรือร้นและตั้งใจจริง, ต้องมีความอดทนในการ ปฏิบัติหน้าที่, ต้องมีสำนึกรับผิดชอบทั้งในส่วนของความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม, ต้องมีความตื่นตัวในการปฏิบัติงาน, สร้าง แรงจูงใจในการทำงาน และตั้งเป้าหมายในการทำงานทั้งในส่วนของเป้าหมาย ระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาวด้วย
3) ด้านนิสสยสัมปันโน	การพัฒนาผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ด้านนิสสยสัมปันโน จำเป็นต้องส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเอาใจ ใส่ต่อหน้าที่ตามตำแหน่งของตน, ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ที่ต้อง เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการทำงาน, ต้องตั้งตนโดยชอบตามหลักพระธรรมวินัย , เว้นจากอคติ, อ่อนน้อมถ่อมตน, ต้องดำรงรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่แห่งความเลื่อมใสศรัทธาและเป็นศูนย์กลางชุมชน

ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อสังเคราะห์ผลการศึกษเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และยังสามารถเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นได้ สามารถนำเสนอตั้ง แผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 การสังเคราะห์ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

จากแผนภูมิสามารถอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

1. จักษุมหา หมายถึง ปัญญาองค์การณไกล จะต้องเพิ่มทักษะการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกับคนอื่น และ เพิ่มการมีส่วนร่วม เพราะจะส่งผลต่อการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมจะส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย

2. วิรุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีความเพียร อุตุน มีรับผิดชอบ มีกระบวนการในการสร้างแรงจูงใจ และ ตั้งเป้าหมายในการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกันแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถ และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับสมณสาธูป สามารถดำรงรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่แห่งความเลื่อมใสศรัทธาและเป็นศูนย์กลางชุมชนได้อย่างเหมาะสม

สรุป

ผู้นำ คือ บุคคลผู้ที่มีความสามารถ มีทักษะ ได้รับการยอมรับ และมีความบุคลิกเฉพาะตัวที่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กร ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อสังเคราะห์ผลการศึกษาเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และยังสามารถเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นได้ โดยนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ 1) การมีปัญญามองการณ์ไกล 2) สามารถจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด ฟังพาดำยคนอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกันแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถ และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับสมณสาธิต สามารถดำรงรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่แห่งความเลื่อมใสศรัทธาและเป็นศูนย์กลางชุมชนได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กวี วงศ์พุด. (2545). *ภาวะผู้นำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- กิติ ตยัคคานนท์. (2543). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เพลวอักษร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *เคล็ดลับลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- จรรยา คุณมี. (2542). *การบริหารจัดการ*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์. (2545). *พัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ตถาตา พับลิเคชั่น.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.

- พัณณสิณ นวโลจิตรรัตน์. (2560). รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคกลาง. (ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2555). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ราชบุรี: สถาบันพระสังฆาธิการ.
- สมคิด บางโม. (2558). *องค์การและการจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒน์.
- Covey, S. R. (2005). *The 8th Habit: From Effectiveness to Greatness*. New York: Free Press.
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H. (1997). *Organization Behavior Structure Process*. (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Normand, L. F., & Harry. J. (1996). *The Leader: Developing the Skill & Personal Qualities You Need to Lead Effectively*. New York: American Management Association.